

*В.М. Пархоменко,
м. Кам'янець-Подільський*

Бібліографічна діяльність Миколи Антоновича Плевако (1890–1941)

Стаття присвячена життю і діяльності українського бібліографа і літературознавця Миколи Антоновича Плевако.

Ключові слова: українське літературознавство, бібліографія, гурток, бібліотека, покажчик

У літопис 20-30-х років минулого століття Микола Антонович Плевако вписав своє ім'я як історик літератури і літературознавець, бібліограф, педагог, професор Харківського ІНО, дійсний член Інституту літературознавства імені Тараса Шевченка, науковий співробітник ВУАН, автор понад ста наукових праць – статей, передмов, підручників тощо.

Прізвище М. А. Плевако мало що говорить сучасному читачеві. Та й старше покоління знає про нього небагато. Воно на десятиліття було викреслене з науки і літератури. Лише в тих випадках, коли справа торкалася історії бібліографії чи бібліографічної Шевченкіани, коли йшлося про Кабінет бібліографії Інституту Тараса Шевченка, допускалася згадка про те, що Кабінет цей очолював М. А. Плевако. Однак збереглися книги, статті та інші праці вченого, опубліковані протягом 1910–1931 років. Сьогодні бібліографічні праці вченого не тільки називаються, а й розглядаються з точки зору їх новаторства, професійної майстерності, наукової вагомості.

Перші невеличкі згадки про Миколу Антоновича, переважно анонімні, появляються в енциклопедіях, довідниках [14, 15, 19]. У “Шевченківському словнику” його, мабуть, вперше названо “українським радянським літературознавцем-бібліографом” [15, с. 110]. Увага до Миколи Антоновича як вченого стала більш помітною в роки незалежності України. У 1990-х роках друкуються статті в періодичних виданнях [12, 13]. Період життя, пов’язаний з роботою в Кам'янець-Подільському державному українському університеті, найбільш повно розкритий у працях Г. Костюка [8], О. М. Завальнюка [6], В. С. Прокопчука та Л. Ф. Філінюк [17]., літературознавча та бібліографічна діяльність – у праці В. Бурана [4].

Метою цього дослідження є висвітлення життєвого, творчого шляху М. А. Плевако і його внеску в українське літературознавство та літературну бібліографію.

Микола Антонович Плевако народився 27 листопада 1890 року в слободі Дворічна Куп'янського повіту Харківської губернії. Початкову освіту здобув у рідній слобідці. Після смерті матері четверо дітей родини Плевако опинилися під опікою тітки Ганни Павлівни, яка стала їм другою матір'ю, оточила родинним затишком, дала належну освіту.

1903 року вступив до Харківської міської гімназії № 2, яка мала пансіонат для сиріт і бідних дітей, свій вільний час проводив у гімназійній бібліотеці, багато читав, формував бібліотеку, яка згодом, у 20-ті роки, була чи не найкращою приватною бібліотекою Харкова. Десь з четвертого класу гімназист Микола Плевако налагоджує контакти з книгарнею “Киевской старины”, а через неї – з відомими діячами українського руху Борисом Грінченком та Сергієм Єфремовим. Дослідники відзначають суттєвий вплив цих діячів на його світогляд і громадську позицію.

Доленосне значення для Миколи Плевако мало знайомство з професором М. Сумцовим – відомим українським істориком літератури і етнографом, неперевершеним організатором дослідницької роботи, деканом історико-філологічного факультету Харківського університету, на який 1910 року вступив Микола Антонович. Того ж року М. Плевако створив на факультеті студентський гурток “Видавництво імені Бориса Грінченка”. Першою книгою, яку підготував і видав гурток 1911 року, був нарис М. Плевако “Життя та праця Бориса Грінченка”. У той же час він почав займатися укладанням критико-бібліографічного покажчика, присвяченого Б. Грінченку. 1913 року М. Плевако повідомляв Марії Миколаївні Грінченко: “Бібліографічний покажчик я скоро закінчу – лишилося праці на день, два” [4, с. 11]. Проте цей покажчик так і не дійшов до читача.

Наукова діяльність М. Плевако розпочалася ще в студентські роки і тривала до осені 1934 року, коли з різних причин, про які буде сказано нижче, він змушений був відійти від науки. За порадою М. Сумцова в 1910–1911 рр. він пише конкурсну роботу “Квітка як художник і психолог” і удостоюється за неї золотої медалі та премії імені О. Потебні [8, с. 40]. 1914 року золотої медалі була удостоєна друга праця М. Плевако “Св. Николай в произведениях русского народного творчества” [4, с. 12].

Миколу Плевако залишили в університеті як професорського стипендіата на кафедрі історії літератури. Він поглиблює дослідження творчості Квітки-Основ'яненка, Григорія Сковороди, Івана Котляревського та ін. У 1910–1916 рр. опублікував 16 наукових розробок, у тому числі про Б. Грінченка, М. Шашкевича, М. Кро-

півницького, Х. Алчевську, М. Заньковецьку, Г. Квітку-Осно-в'яненка та ін. [4, с. 72-74].

Революцію 1917 року молодий дослідник сприйняв позитивно. З перших днів зайнявся громадською та культурно-просвітницькою діяльністю. У листопаді-грудні 1917-го він – один з редакторів газети “Нова громада”. За участю М. Яшека – майбутнього бібліографа відкриває в цій газеті критико-бібліографічний відділ “Нові книжки”, в якому друкував рецензії на найновіші видання, “...щоб читачі наші знали, яку книгу варто купувати чи прочитати...” [4, с. 13]. Першими книгами, що були розглянуті в цьому відділі були твори Б. Грінченка. Однак журналістська діяльність М. Плевако тривала не довго. 26 грудня 1917 року радянські війська захопили Харків, роззброїли місцевий полк і “Нова громада”, що відстоювала політику Центральної Ради, припинила існування.

З осені 1917 року М. Плевако працює в Харківській приватній гімназії, яку 1918 року перетворює на Першу українську гімназію імені Бориса Грінченка, стає її директором. Деякий час виконував обов'язки комісара Харківської шкільної округи [4, с. 14]. З його ініціативи розгортається робота з українізації народних шкіл Слобожанщини. Зокрема, 1918 року організуються курси перепідготовки вчителів. На запрошення М. А. Плевако лекції там читали професори Д. Багалій, М. Сумцов, О. Ветухін, історію української літератури – сам М. Плевако, методику викладання мови в школі – його давній друг О. Синявський.

Одночасно Микола Антонович читав лекції в Харківському університеті, співпрацював з журналами “Рідне слово”, “Народне діло”, “Позашкільна освіта”, вів культурно-просвітницьку діяльність – читав лекції на курсах харківського товариства “Просвіта”, брав участь у роботі з'їзду просвітян Слобожанщини, зробив доповідь “Історія просвітницького руху”, яку Товариство видало окремою брошурою.

Через брак підручників з української літератури М. Плевако разом зі своїм наставником М. Сумцовим 1918 року терміново укладають хрестоматію української літератури. Перша частина цієї праці – “Народна словесність і стара література (XI–XVIII ст.)” за авторством М. Сумцова вийшла друком того ж року. Саме тоді він і почав займатися систематичною бібліографічною роботою. Продовжив бібліографічні заняття в Кам'янець-Подільському, куди привели його складні життєві обставини.

Кам'янець-Подільський період життя багато значив для Миколи Плевако. Тут з першого січня 1919 року він був першим легітимним керівником бібліотеки Кам'янець-Подільського державного

українського університету [18, с. 28]. Невдовзі приват-доцент історико-філологічного факультету М. І. Плевако читав курс історії нової української літератури [23, арк. 1]. Працював в оточенні таких гуманітаріїв як В. Віднов, Л. Білецький, Д. Дорошенко, М. Драй-Хмара, П. Клепатський, Й. Оксіук та інші. У той же час займався поповненням фондів дорученої йому бібліотеки, обслуговував професорсько-викладацький склад, студентів. Посаду бібліотекаря займав всього кілька місяців, однак зв'язків з книгозбірнею не поривав.

Восени 1919 року при університетській бібліотеці засновано Кам'янець-Подільське бібліотечне товариство [1, с. 49]. У числі його членів був і Микола Антонович. Товариство сприяло вивченню бібліотечної справи й налагодженню роботи бібліотеки.

Навесні 1920 року М. А. Плевако створив при кафедрі історії українського письменства бібліографічний гурток під назвою "Бібліографічний семінар". Його завданням було вивчення теоретичних проблем бібліографії та методики укладання різних бібліографічних покажчиків [1, с. 52]. Там читав лекції, присвячені основним засадам формування бібліографії, обґрунтував наукове значення бібліографії, виклав принципи каталогізації, повідомив про міжнародну децимальну систему бібліографічної класифікації. Гурток підготував бібліографічний покажчик праць Б. Грінченка.

Крім викладацької роботи Микола Плевако виконував багато інших обов'язків і доручень: працював у комісії по складанню біографічного словника діячів Поділля, був редактором видавничого відділу Подільської губенської народної управи [4, с. 17], виступав з лекціями й доповідями на урочистостях, що влаштовувалися в святкові дні – Шевченкові роковини, на Великдень тощо. З відкриттям 1 листопада 1919 року Кам'янець-Подільського українського народного університету і до травня 1920 року був його постійним лектором [6, с. 184].

Вчений надзвичайно багато працював. З січня по травень 1920 року в часописі "Наш шлях" опублікував ряд праць про Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, Лесю Українку, П. Куліша, М. Кропивницького, М. Костомарова, Б. Грінченка. Деякі з них супроводжуються значними бібліографічними списками літератури.

У Кам'янці-Подільському Микола Антонович підготував перший варіант "Хрестоматії нової української літератури" [4, с. 16]. Збирав нові матеріали про письменників-подолян А. Свидницького, С. Руданського, М. Коцюбинського. Він цікавився всім, що стосувалося минулого і сучасного Поділля. Під час літніх мандрівок, побувавши в селі Струга на батьківщині етнографа А. Димінського,

натрапив на його архівне зібрання. На жаль, чимало зібраних матеріалів було втрачено. Однак, дещо йому все-таки вдалося врятувати і привезти до Кам'янця-Подільського.

Весною 1920 року у видавництві “Зірка” вийшов збірник оповідань “Діти журби” в перекладі М. А. Плевако (Кам'янець-Подільський, 1920. – 157 с.). Примірник збірки був подарований ректору зі словами: “Високоповажаному Іванові Івановичу Огієнкові, ректору Кам'янець-Подільського державного українського університету. Автор (перекладчик) 1920. V. 20.” Про кожного письменника збірки Микола Антонович склав коротку біографічну довідку.

Влітку цього ж року М. А. Плевако залишив Кам'янець-Подільський. З кінця 1920-го до осені 1922-го він – професор української літератури та українознавства Київського архітектурного інституту, водночас (з лютого 1921-го) – викладач української мови і літератури Мироцького технікуму, що поблизу Києва. З серпня 1922-го і до кінця 1928-го – професор кафедри Харківського ІНО, якою завідував його учитель і наставник М. Сумцов. Останній якраз і допоміг Миколі Антоновичу вкотре розв'язати вузол нелегких життєвих проблем. Паралельно викладав українську дитячу літературу в Харківському педагогічному технікумі імені Г. Сковороди [4, с. 18–19].

1924 року опублікував низку досліджень, серед яких – “Тригорій Сковорода й українське письменство”, “Шевченко й критика”, “Шевченків “Щоденник”. Водночас за його редакцією виходять твори Б. Грінченка, С. Васильченка та інших.

Аналіз засвідчує: чим активніше М. Плевако віддавався науково-дослідній, літературно-критичній діяльності, тим вагомішого значення в цій роботі набувала бібліографія. Десь на початку 1924 року з ініціативи Миколи Антоновича розпочалося укладання національного біобібліографічного словника українських письменників (паралельно з роботою комісії ВУАН по складанню словника українських діячів, яку очолював М. Могилянський). З самого початку ця робота не була профінансована і виконувалася позапланово, на громадських засадах. Певне пожвавлення відбулося після заснування в Харкові Науково-дослідного інституту літературознавства ім. Т. Шевченка. 1926 року М. Плевако затверджують дійсним членом цього інституту, а згодом – завідуючим Кабінетом бібліографії, який очолював до 1933 року. У цьому Кабінеті окрім Миколи Антоновича працювали науковий співробітник М. Яшек (майбутній відомий бібліограф) та секретар Єрохіна (аспірантка). За браком коштів інших працівників не було. Завданням Кабінету було збирання і вивчення матеріалів з історії української літератури XIX –

початку ХХ ст., постійне поповнення новими матеріалами “Картотеки української художньої літератури, критики й літературознавства”, наукове опрацювання друкованих матеріалів.

Колишній аспірант Харківського ІНО Григорій Костюк у своїх спогадах писав: “З Миколою Антоновичем Плевако я не мав близьких стосунків. Кілька разів я був у Кабінеті бібліографії й джерелознавства, де він читав нам лекції з методики складання бібліографії й користування джерельними матеріалами. На мене, пригадую, справили враження не його лекції, а кілька полиць, заповнених десятками тисяч карток – багаторічний, копіткий і самовідданий труд професора Плевака до планованого ним багатотомного біобібліографічного словника українських письменників. На жаль, ця заповітна мрія професора не була ним здійснена. Після гоніння, заслання і смерті професора Плевака ця його велетенська праця залишилася власністю Інституту Шевченка. Коли через тридцять років нарешті дійшло до змоги видання відомого п'ятитомного біобібліографічного словника українських письменників (Київ, 1960–65), то я чомусь думаю, що цю велику картотеку покійного професора Плевака використано на сто відсотків. Хоч, звичайно, імені його ніде не згадали. Нічого не вдієш. Такі часи і звичаї” [9, кн. 1, с. 406].

1923–1926 рр. здійснено видання двотомної “Хрестоматії нової української літератури”. 1923 року вийшов том другий, а 1926 року – том перший. Другий том перевидавався п'ять разів, видання першого тому було одноразовим. Читацька адреса хрестоматії досить широка, розрахована і на фахівців, і на вчителів соціального виховання та просвіти.

За структурою обидва томи хрестоматії однакові, доповнені докладними біобібліографічними матеріалами. До хрестоматії М. А. Плевако включив практично всіх письменників дореволюційного часу і початку 20-х років – 75 імен.

Розділ “Т. Г. Шевченко” у хрестоматії М. Плевако є одним з найбільших і найдосконаліших. У ньому описано й охарактеризовано близько 450 шевченківських творів і більш ніж 750 назв літературознавчих, мемуарних публікацій про Т. Шевченка та його твори, описано десятки рецензій [4, с. 42]. Загальна структура бібліографічної частини згрупована в 2 розділах. У першому розділі подані твори Шевченка, написані українською та російською мовами. У другому розділі, який складається з 11 рубрик, відображена бібліографія праць про життя та творчу діяльність Т. Г. Шевченка: 1. Література біографічного характеру. 2. Шевченко в працях з історії української літератури. 3. Історико-літературні статті й розвідки про

Т. Шевченка. 4. Література про окремі українські твори Т. Шевченка. 5. Література про його твори російською. 6. Розвідки, статті й матеріали про формальне вивчення Т. Шевченка. Шевченкова поетика. Мова Т. Шевченка. 7. Література до історії “Кобзаря” й інших творів. 8. Література про світогляд та ідеологію Т. Шевченка. 9. Література про Т. Шевченка й Кирило-Мефодіївське братство. 10. Тарас Шевченко як маляр. 11. Бібліографія бібліографії [21, с. 500].

Найбільше матеріалу в першій рубриці. Сюди ввійшли праці О. Кониського, В. Антоновича, Б. Грінченка, М. Драгоманова, С. Єфремова, М. Сумцова, М. Плевако та інших літературознавців [4, с. 69]. До одинадцятої рубрики з бібліографічних праць включені посібники С. Єфремова, М. Комарова та “Систематический указатель журнала “Киевская старина” (Полтава, 1911) [4, с. 69].

У передмові до другого тому хрестоматії М. Плевако писав: “Докладна ж бібліографія, що додається до кожного письменника, має на увазі, звичайно, вже дорослішого, розвинутого учня, що сам може розшукати, за вказівками складача, літературу й краще познайомитись з тим чи іншим письменником...” [4, с. 41].

Привертає увагу також структура окремо взятого бібліографічного запису, до якого А. М. Плевако ставився дуже вимогливо. Про це свідчать анкети, які він надсилав письменникам, у бібліографічній частині яких просив подавати точні відомості про свої твори: прізвище чи псевдонім автора, так як його надруковано, назву книжки, заголовок і підзаголовок, місце видання, рік видання, видавництво, друкарню, формат книжки, кількість сторінок, ціну.

З належною старанністю й докладністю опрацьовані інші розділи хрестоматії, вони лише менші за чисельністю матеріалу. Бібліографічні записи, взяті разом, складають авторську частину хрестоматії. О. Білецький, відзначаючи цю працю М. Плевако як “подію наукової ваги”, висловив сподівання, що може пізніше останньому пощастить виділити біобібліографічні матеріали в окрему книжку... Таке видання, наголошував Білецький, зосталося би незабутнім внеском автора в справу вивчення української літератури [4, с. 34].

1924 року, ще до виходу в світ першого тому хрестоматії, Микола Антонович опублікував повний текст статті “Шевченко й критика: еволюція поглядів Шевченка” (Х., 1924). У ній він одним з перших поставив питання про створення повноцінної Шевченківської бібліографії, яка на той час була неповною, зробив огляд літературно-критичної Шевченкіани за весь період її існування – від 40-х років ХІХ ст. до 20-х років ХХ ст., не обминувши жодної публікації. Всього в статті розглянуто або згадано 150 джерел [4, с. 45]. Співвідношення літератури і бібліографічних текстів досить високе. М.

Плевако, як дослідник, бібліографічні посилання в огляді “Шевченко і критика” розглядав як засіб документальності, достовірності. Посилання на конкретні публікації були для нього захистом від спроб упередженої критики звинуватити його в спотворенні фактів.

Вся бібліографічна діяльність Миколи Антоновича пов'язана і з редагуванням та виданням творів українських письменників. Її започаткувала праця над “Щоденником” Т. Шевченка, що видана окремою книжкою (1924). Не порушуючи змісту окремих щоденникових записів, він об'єднав їх в окремі тематичні розділи, до деяких написав пояснення, у вступі зробив огляд літератури про “Щоденник”. Згодом підготував і видав друком у новій редакції “Байки” Л. Глібова (1927), “Твори” Панаса Мирного (1928), “Оповідання” (1925), “Вибрані твори” (1928) Б. Грінченка та інших класиків.

Характерною рисою редагованих ним видань є наявність у них різноманітного супровідного матеріалу, що з'явився в результаті тривалих і нелегких бібліографічних пошуків. Знайомство з супровідними матеріалами у виданнях, підготовлених М. Плевако, на думку В. Я. Бурана, “для бібліографа-фахівця – справжня насолода, це справжня школа бібліографічної майстерності” [4, с. 51].

Остання праця вченого – рецензія на двотомне видання творів Грицька Григоренка (Євгенії Судовщикової-Косач), опублікована 1930 року в збірнику Інституту Т. Шевченка “Літературний архів”. Ця публікація більше критико-бібліографічна стаття, ніж рецензія. Вона цікава тим, що містить думки автора про бібліографію, розкриває його практичний досвід як бібліографа.

З приводу бібліографічних списків, вміщених у першому томі “Творів” Г. Григоренка, Микола Антонович писав: “Скласти бібліографію якогось письменника – річ взагалі важка і невдячна. Наші літературознавці здебільшого обминають її в своїх дослідях і тільки тоді, коли доводиться працювати з повним виданням творів якогось письменника, проблема бібліографії його творів і літератури про його стає перед дослідником, як важлива й неминуча справа. Він мусить проробити величезну роботу. І все-таки неодмінно щось проминає, бо фізично не зможе усього переглянути. Так було і так буде аж доти, доки не буде зроблена ця робота повнотою, доки не будуть занотовані всі книжкові видання, доки не будуть розписані всі періодичні видання і в результаті тієї величезної роботи не буде складена і надрукована вичерпна бібліографія усієї української художньої літератури й усього літературознавства” [4, с. 52]. Ця рецензія привідкрила деякі методологічні підходи, принципи і переконання Плевако-бібліографа. Визначені в ній завдання залишаються актуальними і тепер.

Лиховісні 30-ті роки не обминули М. А. Плевако. Репресій зазнала Всеукраїнська академія наук, її установи. Було репресовано чимало провідних вчених, був заарештований молодший брат Миколи Антоновича Олександр Плевако – талановитий економіст [16, с. 190]. Він провів у тюрмах, таборах, засланнях 26 років. Звільнений і повністю реабілітований 1954 року [13, с. 47]. Зазнали репресій і представники творчої інтелігенції, зокрема – кількасот письменників, літературознавців, критиків. До цього скорботного списку занесено і прізвище Миколи Антоновича [10, с. 232].

Дискредитація вченого почалася на початку 1930 року. Спочатку недовір'я, підозри, штучне зменшення лекційних годин та створення важких умов праці в науково-дослідному інституті. Його позбавили керівництва кафедрою, згодом – посади професора Харківського ІНО. Поступово видавництва, які з ним співпрацювали, відмовлялися друкувати праці М. Плевако. 1933 року його звільнили з посади керівника Кабінету бібліографії. 1934 року заборонили видавати підготовлену до друку довголітню працю “Біобібліографічний словник українських письменників”.

З 1933 року для вченого закриті двері всіх видавництв, наукових установ, вищих навчальних закладів. У розквіті творчих сил Микола Антонович залишився без будь-яких засобів існування. Він був доведений до відчаю, фізично розбитий і морально зломлений, про що свідчать щоденникові записи: “Мучит сознание безповоротной гибели, полного крушения научно-умственной работы... и хоть я еще не уничтожен, но все помыслы устремлены к этому... Несомненно, есть система, определенная система преследования вплоть до уничтожения” [4, с. 22, 23]. Нерви не витримали, і в серпні 1934 року Микола Антонович потрапив до Харківської психіатричної лікарні. Проте був там недовго.

Наприкінці 1934 року він виїжджає до Києва [9, с. 64]. При допомозі О. І. Білецького влаштувався на роботу до Академії наук, однак науковою роботою не зміг зайнятися. Для творчості потрібен спокій, душевна рівновага, тому їде з сином Юрієм у село Прохорівку, що на Київщині, аби в сільській місцевості трохи заспокоїтися, набратися сил.

Влітку 1937 року заарештували давнього друга Миколи Антоновича відомого мовознавця, професора Олексу Синявського. М. Плевако знову повертається до Харкова. 17 травня 1938 року арештовують і самого Миколу Антоновича “за участь у контрреволюційній організації”. Присуд був досить поблажливим як на той час: п'ять років “вільного заслання” вчений відбував у Казахстані, де йому дозволили в школі на станції Вишньовка викладати

арифметику і природознавство. Жив у землянці. У листах до рідних писав, що не витримає заслання. 25 квітня 1941 року на 51 році його було по-зв'язано вбито невідомими злочинцями.

Влітку 1962 року за клопотанням молодшого брата Олександра Антоновича Микола Плевако був реабілітований.

Не менш страшною була і смерть дружини Миколи Антоновича Євгенії Плевако-Космачової, арештованої вслід за чоловіком. Не маючи змоги вивести політв'язнів на схід, енкаведисти спалили їх у клуні під селом Салтовим на Харківщині 27 вересня 1941 року [4, с. 56].

Творчість М. А. Плевако від початку арешту і до 60-х років ХХ ст. не досліджувалась. На довгі роки він був забутий, а його літературні надбання надійно заховані у спецфондах.

Тільки за кордоном 1961 року за редакцією Григорія Костюка і коштом старшого брата Петра Антоновича під егідою Української вільної академії наук у США вийшов збірник праць М. А. Плевако "Статті, розвідки й біобібліографічні матеріали" (Нью-Йорк ; Париж, 1961) [9, кн. 2, с. 282, 283]. У своїх спогадах Г. Костюк писав: "Я почуваю себе до певної міри щасливим, що з допомогою брата, покійного професора Петра Плевако, який жив у Парижі, мені на схилі віку пощастило зібрати основні історико-літературні праці та деякі біобібліографічні матеріали Миколи Антоновича Плевака й видати у його пам'ять окремих томом" [9, кн. 1, с. 406-407]. На жаль, це видання в Україні практично недоступне.

Бібліографічна спадщина М. А. Плевако в повному обсязі все ще не зібрана. Не вивчена архівна спадщина Миколи Антоновича. Особовий архівний фонд вченого зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського і складає сьогодні близько двох тисяч одиниць опису та величезну картотеку з історії української літератури, критики й літературознавства, складену М. Плевако і його співробітниками в Інституті Т. Шевченка, яка налічує 102 тисячі карток [11]. Ці матеріали разом з картотекою сьогодні є невичерпним джерелом історико-бібліографічного дослідження для літературознавців.

Вивчення цієї спадщини дозволяє високо оцінити М. Плевако як бібліографа, одного з найактивніших популяризаторів української художньої літератури 20-х років, творця першого біобібліографічного словника українських письменників.

Список використаних джерел

1. Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918–1922) / Лев Биковський. – Мюнхен ; Денвер : Дніпрова хвиля, 1971. – 153 с.

2. Білецький О. І. Українське радянське літературознавство за 40 років (1917–1957) / О. І. Білецький // Рад. літературознавство. – 1957. – № 5. – С. 16.
3. Білокінь С. Плевако Микола Антонович / С. Білокінь // Довідник з історії України (А-Я) / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Вид. 2-ге, доопрац. і допов. – К., 2001. – С. 582–583.
4. Буран В. Я. Літературознавець і бібліограф Микола Плевако (1890–1941): біобібліогр. нарис / В. Я. Буран; Нац. парламент. б-ка України. – К., 1996. – 93 с.
5. Гольденберг Л. Бібліографія літературна / Л. Гольденберг // УЛЕ. – К., 1983. – Т. 1. – С. 166.
6. Завальнюк О. М. Микола Антонович Плевако – приват-доцент Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919–1921 рр.) / О. М. Завальнюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 11. – С. 180–186.
7. Історія української літератури : у 2 кн. : підручник / за ред. В. Г. Дончика. – К., 1998. – Кн. 1 : Перша половина ХХ ст. – С. 343, 402.
8. Костюк Г. Доля вченого. Микола Антонович Плевако. Життя та діяльність / Григорій Костюк // Костюк Г. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі) / Українська вільна академія наук (США) ; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Вашингтон ; Київ, 2002. – С. 35–70.
9. Костюк Г. Зустрічі і прощання : спогади : у 2 кн. / Григорій Костюк ; передм. М. Жулинського. – К. : Смолоскип, 2008. – Кн. 1. – 720 с. ; Кн. 2. – 512 с.
10. Кравців Б. Розгром українського літературознавства 1917–1937 рр. / Б. Кравців // Записки Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка. – Париж ; Чикаго, 1962. – Т. 43. – С. 217–308.
11. Матвійчук О. Біобібліографічні матеріали з історії української літератури в особовому архівному фонді Миколи Плевака (1890–1941) в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] / О. Матвійчук. – Режим доступу : URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rksu/v_12/PDF_12/rksu_2007_12_08.PDF
12. Мовчан Р. Безповоротна втрата? (Словник українських письменників Миколи Плевако) / Р. Мовчан // Слово і час. – 1995. – № 4. – С. 27–31.
13. Павлов Д. І. Микола Антонович Плевако / Д. І. Павлов, З. М. Куликова // Слово і час. – 1990. – № 12. – С. 44–47.

14. Плевако Микола Антонович // УРЕ. – К., 1963. – Т. 11. – С. 247.
15. Плевако Микола Антонович // Шевченківський словник. – К., 1978. – Т. 2. – С. 110.
16. Полонська-Василенко Н. Українська академія наук : нарис історії / Н. Полонська-Василенко. – К., 1993. – С. 168, 190.
17. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : історичний нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с.
18. Сарана Ф. К. Бібліографія Шевченкіани / Ф. К. Сарана // Рад. літературознавство. – 1964. – № 2. – С. 146–149.
19. Сарана Ф. К. Плевако Микола Антонович / Ф. К. Сарана // УРЕ. – Вид. 2-ге. – К., 1982. – Т. 8. – С. 408.
20. Т. Г. Шевченко. Бібліографія літератури про життя і творчість. 1839–1959 / склали: З. І. Бойко, Г. М. Гімельфарб, М. В. Булавицька [та ін.]. – К. : АН УРСР, 1963. – Т. 2. : (1917–1959). – С. 500.
21. Шевченківський словник : у 2 т. / Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. – К., 1978. – Т. 2. – С. 110.
22. Держархів Хмельницької обл., ф. р-582, оп. 2, спр. 184, 12 арк.

Стаття посвящена життю и деятельности украинского библиографа и литературоведа Николая Антоновича Плевако.

Ключевые слова: украинское литературоведение, библиография, кружок, библиотека, указатель.